

روزه

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ
فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾

ماه رمضان، ماهی است که قرآن کریم در آن نازل شده است، قرآنی که مردم را هدایت می‌کند، دلایلی روشن و آشکار از هدایت دارد و جدا کننده حق از باطل است. پس هر کس که ماه رمضان را درک کرد باید روزه بگیرد. اما کسی که مریض است یا در سفر است، به همان تعداد در ایام دیگر روزه بگیرد.

آثار و برکات روزه

یکی از عبادت‌های خالص، روزه است که نقش مؤثری در تربیت انسان دارد. روزه، جسم انسان را سالم می‌کند و روح را لطافت می‌بخشد؛ اراده را تقویت، غرایز حیوانی را تعدیل و به اعمال نیک تشویق می‌کند و آثار فردی آن به جامعه نیز سرایت می‌کند، تا آنجا که آمار جرم و جنایت در ماه مبارک رمضان به شدت کاهش پیدا می‌کند.^۲

۱- سوره بقره، آیه ۱۸۵.

۲- زندگی در برتو احکام دین، ص ۶۸.

روزه‌های ماه مبارک رمضان	روزه‌های واجب	انواع روزه‌ها ^۱
روزه‌ای که به واسطه نذر یا قسم واجب می‌شود		
روزه قضای ماه مبارک رمضان		
روزه قضای پدر یا مادری که از دنیا رفته است بر فرزند بزرگ‌تر		
روزه کفاره	روزه‌های حرام	
عید فطر و قربان		
روزه مستحبی فرزند بدون رضایت		
والدین و زن بدون رضایت همسر		
روزه مسافری که نمازش شکسته است		
روزه‌ای که ضرر دارد		

تبصره‌ها

- ۱- روزه گرفتن در تمام روزهای سال، به غیر از روزه‌های حرام و مکروه (مانند روزه عاشورا که مکروه است) مستحب است.
- ۲- کسی که روزه مستحبی می‌گیرد، واجب نیست روزه را به آخر برساند.
- ۳- مستحب است کسی که روزه مستحبی دارد، اگر او را به غذایی دعوت کردند، آن را افطار کند اگر چه بعد از ظهر باشد.

تعبد و نیت روزه

گر چه از نظر پزشکی، روزه آثار و فواید فراوانی در سلامتی انسان و پالایش دستگاه گوارش دارد، اما اگر کسی با انگیزه بهداشت و درمان روزه بگیرد، روزه او باطل است؛ بلکه باید روزه و هر عبادت دیگر را تنها برای اطاعت از فرمان خداوند متعال انجام داد، و دانستن یا ندانستن آثار و فواید روزه نباید انگیزه الهی ما را مخدوش سازد.

روزه ماه مبارک رمضان و نذر روز معین: از اول شب تا اذان صبح	زمان نیت روزه
روزه قضا یا نذر مطلق: از اول شب تا اذان ظهر روز بعد	
روزه مستحب: از اول شب تا قبل از اذان مغرب روز بعد	

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۷۳۹، ۱۷۴۸.

استفتائات

سؤال: شخصی نیت روزه مستحبی کرده، ولی قبل از ظهر متوجه می‌شود که روزه قضا نیز دارد. آیا می‌تواند نیت روزه مستحبی را تبدیل به نیت روزه قضا کند؟
حضرت آیت‌الله بهجت رحمت‌الله‌علیه: بله، می‌تواند نیت روزه قضا کند و ثواب روزه مستحبی را هم می‌برد.^۱

تحقیق کنید

شخصی که در ماه مبارک رمضان به مسافرت رفته و نمی‌تواند روزه ماه مبارک را بگیرد، آیا می‌تواند روزه قضا یا روزه مستحبی گرفته یا نذر روزه واجب دیگری کند؟
چرا؟

جدول مسائل روزه		کارهایی که روزه را باطل می‌کند
* هر نوع خوردن و نوشیدن به صورت عمدی، اگر چه به مقدار خیلی کم باشد؛ مانند خوردن باقیمانده غذای لای دندان‌ها	خوردن و آشامیدن	
* غبار خاک یا آرد به صورت عمدی به حلق	رساندن غبار غلیظ به حلق	
* فرو بردن عمدی و اختیاری تمام سر در زیر آب	فرو بردن تمام سر در آب (۱)	
* اگر روزه دار به صورت عمدی تا اذان صبح غسل نکند و تیمم هم ننماید	باقی ماندن بر جنابت و حیض تا اذان صبح	
* اگر به صورت عمدی کاری کند که منی از او خارج شود	استمناء	
* آمیزش با همسر اگر چه منی هم بیرون نیاید به فتوای آیت‌الله سیستانی، مبطل روزه نیست، اگر چه احتیاط در ترک آن است	آمیزش	

۱- استفتائات از محضر حضرت آیت‌الله بهجت رحمت‌الله‌علیه، ج ۲، ص ۳۴۲، سؤال ۲۷۹۲.

نکته‌های فقهی روزه

نکته ۱- (خوردن و آشامیدن): اگر روزه‌دار از روی فراموشی چیزی بخورد یا بیاشامد روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱

تبصره ۱- فرو بردن آب دهان: اگر چه به واسطه دیدن ترشی‌جات در دهان جمع شده باشد روزه را باطل نمی‌کند.^۲

نکته ۲- (فرو بردن تمام سر در آب): اگر نیمی از سر را یک مرتبه و نیم دیگر سر را مرتبه بعد زیر آب ببرد، روزه‌اش باطل نمی‌شود و نیز اگر شک کند که تمام سر زیر آب رفته است یا نه، روزه‌اش صحیح است.^۳

تبصره ۱- اگر روزه‌دار بی‌اختیار در آب بیفتد و یا فراموش کند که روزه است و تمام سرش در آب قرار گیرد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۴

تبصره ۲- اگر برای نجات دادن شخصی که در حال غرق شدن است باید سر خود را در آب فرو ببرد، روزه‌اش باطل است و فقط قضای آن بر او واجب است.^۵

نکته ۳- کسی که جنب شده و یا خانمی که از عادت ماهانه پاک شده و عمداً غسل نکند تا قبل از اذان صبح که وقت غسل کردن، تنگ شود، می‌تواند با تیمم وارد اذان صبح شده و روزه بگیرد و روزه‌اش نیز صحیح است، اما به دلیل تأخیر در غسل، معصیت کرده است.^۶

نکته ۴- (بیرون آمدن منی): اگر در حال خواب یا بیداری بدون اختیار از او منی خارج شود، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۷

نکته ۵- اگر انسان روزه خود را به صورت عمدی باطل کند، علاوه بر قضای آن، باید جریمه (کفاره) هم بدهد و مقدار کفاره آن است که برای هر روز دو ماه روزه بگیرد یا شصت فقیر را غذا دهد.^۸

تبصره ۱- کسی که قصد دارد کفاره روزه خود را با ۶۰ روز، روزه گرفتن پرداخت کند، باید ۳۱ روز آن را بی‌در پی روزه بگیرد.^۹

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۵۷۵.

۲- همان، مسئله ۱۵۷۹.

۳- همان، مسائل ۱۶۰۹ و ۱۶۲۰.

۴- مسئله ۱۶۱۳.

۵- مسئله ۱۶۱۸.

۶- مسئله ۱۶۲۱.

۷- مسئله ۱۵۸۹.

۸- مسئله ۱۶۶۰.

۹- مسئله ۱۶۶۱.

تحقیق کنید

تکلیف کسی که سال‌های متمادی به صورت عمدی روزه نمی‌گرفته و اکنون قدرت پرداخت کفاره یا گرفتن روزه‌ها را ندارد چیست؟

برای مطالعه

هر عبادتی به تناسب معرفت انسان و کیفیت انجام عمل، مراتب و درجاتی دارد. روزه نیز درجات و مراتبی دارد که علمای علم اخلاق با استفاده از روایاتی که از ائمه اطهار علیهم‌السلام وارد شده است، روزه داری را به سه دسته تقسیم کرده‌اند:

۱- روزه عوام: روزه‌ای که تنها از خوردن و آشامیدن و سایر مبطلات ظاهری، خودداری و امساک شود.

۲- روزه خواص: روزه‌ای که علاوه بر خودداری از مبطلات ظاهری روزه، چشم و گوش و زبان و سایر اعضا و جوارح از گناه و معصیت خودداری کنند.

۳- روزه خاص الخاص: روزه‌ای است که علاوه بر خودداری از مبطلات ظاهری و باطنی، فکر و قلب انسان نیز از خطا و معصیت دوری گزیند.

حضرت علی علیه‌السلام می‌فرمایند: روزه قلب و خودداری از فکر گناه بالاتر و برتر از روزه زبان است و روزه زبان بالاتر و برتر از روزه شکم است.^۱

و حضرت فاطمه زهرا علیها‌السلام می‌فرماید:

به چه کار می‌آید روزه‌ای که روزه‌دار، زبان و گوش و چشم و اعضا و جوارح خود را از گناه و خطا حفظ نکرده باشد؟^۲

۱- غررالحکم و دررالکلم، ص ۴۲۳.

۲- بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۲۹۵.

بیندیشیم و پاسخ دهیم

- ۱- شخصی که دچار افزایش وزن است و با روزه می‌تواند وزن خود را کاهش دهد، نیت روزه او چگونه باید باشد؟
 - ۲- بیماری که نمی‌توانسته روزه بگیرد، در وسط روز بهبودی کامل پیدا می‌کند، چگونه می‌تواند باقیمانده روزه را نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد؟
 - ۳- آیا مسواک زدن برای شخص روزه‌دار جایز است؟
 - ۴- وظیفه مبهمان روزه‌داری که در خانه میزبان نیاز به غسل پیدا کرده، اما به دلیل خجالت و حیا قبل از اذان صبح غسل نکرده چیست؟
 - ۵- کسی که روزه قضا ماه مبارک را می‌گیرد، آیا می‌تواند روزه خود را باطل کند؟
-

حج خانه خدا

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾

انجام حج و زیارت خانه خدا به خاطر انجام فرمان خدا برای مردمی که قدرت و توانایی انجام آن را داشته باشند، واجب است و کسی که قدرت دارد اما حج را ترک می‌کند، کفر ورزیده و بداند که خداوند از تمام جهانیان بی نیاز است.

میهمانی خدای رحمان

خداوند متعال دو ضیافت خاص و میهمانی ویژه دارد.

اول: ماه مبارک رمضان که انسان مؤمن با روزه گرفتن به میهمانی خداوند متعال می‌رود.

دوم: حج خانه خدا که حاجیان با ورود به بیت‌الله الحرام و انجام مناسک حج به میهمانی

خدای رحمان وارد می‌شوند.

نکته قابل توجه آنکه در بسیاری از دعا‌های ماه مبارک رمضان که زمان خاص میهمانی خدا

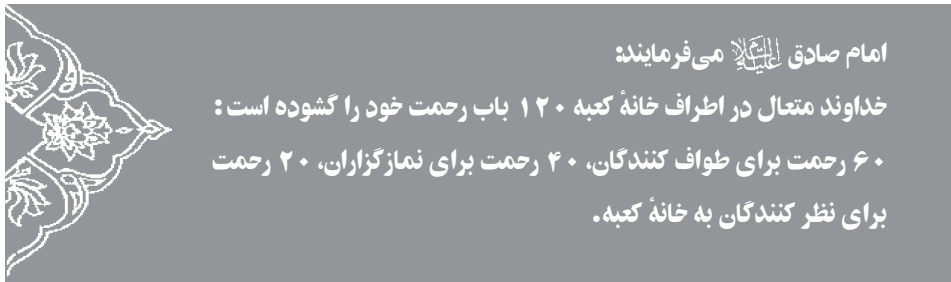
است، این فراز زیبا تکرار می‌شود:

«اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي حَجَّ بَيْتِكَ الْحَرَامِ؛ خداوندا، حج خانه خودت را روزی من گردان.»^۲

۱- سوره آل عمران، آیه ۹۷.

۲- مفاتیح الجنان، دعا‌های ماه مبارک رمضان.

حجّ خانه خدا یکی از زیباترین اعمال عبادی مسلمانان است که بسیار مهم و با عظمت است. مراسم حج به صورت یک همایش عظیم و بین‌المللی سالانه در ماه ذی‌حجه برگزار می‌شود. طبق دستور خداوند متعال در طول عمر، یک مرتبه واجب است که هر فرد مسلمانی که قدرت و توانایی حضور در این کنگره با شکوه را دارد به سوی خانه خدا رهسپار شده و اعمال و مناسک پر رمز و راز حج را انجام دهد. در طول سال و غیر از ماه ذیحجه نیز برای کسانی که توانایی دارند مستحب است که به سوی خانه خدا رفته و اعمال و مناسک عمره مفرده را به جا آورند.

اعمال عمره مفرده

اعمال عمره مفرده، مختصر و در عین حال جامع است. پس از آنکه زائر خانه خدا در یکی از میقات‌های اطراف مکه محرم شد و لباس احرام را بر تن کرد، به سوی خانه خدا حرکت می‌کند و به هنگام ورود به مسجد الحرام هفت مرتبه به دور خانه خدا طواف می‌کند.^۱ پس از طواف خانه خدا در مسجد الحرام پشت مقام ابراهیم (علیه السلام)، دو رکعت نماز به نیت طواف خانه خدا می‌خواند و پس از نماز به سوی «محلّ سعی» حرکت می‌کند و فاصله بین دو کوه صفا و مروه را هفت مرتبه می‌پیماید.^۲ پس از سعی صفا و مروه نوبت به حلق یا تقصیر می‌رسد که واجب است زائر خانه خدا مقداری از موی سر یا ناخن خود را بچیند، پس از تقصیر یا حلق مجدداً به سوی خانه کعبه حرکت کرده، هفت

۱- لازم است نقطه آغاز طواف از کنار حجرالاسود باشد.

۲- شروع سعی از کوه صفا و پایان سعی کوه مروه خواهد بود.

دور دیگر به نیت طواف نسا به دور خانه کعبه طواف می‌کند و پس از آن، دو رکعت نماز پشت مقام ابراهیم علیه السلام به نیت نماز طواف نسا به جای آورده و اعمال عمره مفرد خود را به پایان می‌رساند.

تبصره: کودک یا نوجوانی که به سفر حج رفته و مُحرم می‌شود لازم است علاوه بر صحیح انجام دادن اعمال عمره، طواف نسا و نماز آن را نیز صحیح و کامل به جا آورد و چنانچه انجام ندهد، نمی‌تواند ازدواج کند.^۱

برای مطالعه

خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: حج و عمره را کامل به جا آورید و تمام کنید.^۲

امام محمد باقر علیه السلام در تفسیر حج و عمره کامل فرمودند: تکمیل نمودن حج به دیدار و ملاقات امام معصوم علیه السلام است.^۳

زیارت قبور مطهر و منور شش تن از حضرات معصومین علیهم السلام [وجود مقدس رسول خدا صلی الله علیه و آله، حضرت زهرا علیها السلام، امام حسن مجتبی علیه السلام، امام سجاد علیه السلام، امام باقر و امام صادق علیهم السلام] در مدینه منوره کامل کننده زیارت خانه خدا در مکه است.

امام رضا علیه السلام می‌فرمایند: هر امامی عهد و پیمان به گردن دوستان و شیعیان خود دارد و وفای به آن عهد و پیمان، زیارت مزار مطهر ایشان است.^۴

۱- مناسک عمره مفرده، محمد حسین فلاح زاده
 ۲- سوره بقره، آیه ۱۹۶. (وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ)
 ۳- وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۲۵۴.
 ۴- اصول کافی، ج ۴، ص ۵۶۷.

بیندیشیم و پاسخ دهیم

- ۱- صفا و مروه چه مکانی است؟ داستان سعی صفا و مروه را مطالعه و در کلاس درس مطرح نمایید.
 - ۲- کودک یا نوجوانی که به سفر حج رفته و محرم شده در چه صورتی ازدواج بر او حرام می‌شود؟
 - ۳- به یکی از دانش‌آموزانی که توفیق سفر زیارتی حج نصیب او شده فرصتی داده شود تا خاطرات خود را برای دانش‌آموزان دیگر بازگو نماید.
-

خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها در اسلام

﴿فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالًا طَيِّبًا وَ اشْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ إِنَّ كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

از آنچه خداوند متعال روزی شما نموده و حلال و پاکیزه است، بخورید و شکرگزار نعمت‌های الهی باشید، اگر تنها او را می‌پرستید.

بدن انسان برای ادامهٔ حیات نیاز به مواد غذایی و ویتامین‌های مخصوصی دارد که از راه خوردن و آشامیدن تأمین می‌شود. خداوند متعال خوردنی‌ها و نوشیدنی‌هایی را که بدن انسان به آن احتیاج دارد، حلال کرده و آنچه را که برای سلامتی او ضرر و زیان دارد، حرام و ممنوع نموده است.

هدف از خوردن و نوشیدن

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید:

از غذای افراد با تقوا بخورید و غذای خود را به افراد با تقوا بخورانید؛ زیرا آنها را در انجام عبادت کمک می‌کند (و شما در عبادت آنها شریک می‌شوید)، ولی غذا دادن به فاسقان، آنها را بر گناه و فسق یاری می‌کند.^۲

۱-سورهٔ نحل، آیهٔ ۱۱۴.

۲- اصول کافی، ج ۲، ص ۲۰۰.

از نظر اسلام هدف از خوردن و آشامیدن، تقویت جسم برای انجام اطاعت الهی و بندگی او و خدمت به خلق خداست و به همین دلیل، اطعام مؤمنان و غذا دادن به نیازمندان سفارش شده است.

تقسیم خوردنی‌ها

خوردنی‌ها یا گیاهی هستند یا حیوانی؛ مواد غذایی گیاهی مانند: سبزیجات، حبوبات، غلات و میوه‌جات همگی حلال هستند، مگر آنکه زیان‌بخش باشند.

خوردنی‌های حیوانی نیز یا زمینی هستند، یا هوایی یا دریایی و هر نوع از آنان یا حلال هستند یا حرام و یا مکروه که در نمودار زیر بیان خواهد شد.

حیوانات حلال گوشت و حرام گوشت	اهلی	حلال	انواع گاو، گوسفند و شتر		
		مکروه	اسب، فاطر و الاغ		
		حرام	سگ، گربه و خوک		
	زمینی	حلال	گاو وحشی، بز کوهی، گوزن، آهو، گورخر		
		وحشی	حرام	درندگان	شیر و پلنگ، گرگ و شغال، روباه و خرگوش، کفتار، گراز
				خزندگان و حشرات	مار، موش، سوسک، سوسمار، جوجه تیغی
پرنده‌گان	حلال	انواع کبوتر، قمری، اردک، قرقاول، مرغابی، درنا و کبک انواع مرغ خانگی و خروس انواع گنجشک، بلبل، سار، چکاوک، ملخ			
	حرام	انواع پرنده‌گان شکاری که چنگال دارند؛ مانند: عقاب، باز، قوش، شاهین، لاشخور، کرکس و قرقی و انواع کلاغ‌ها، خفاش، طاووس، طوطی			
آبزیان	حلال	انواع ماهی‌ها که پولک دارند و میگو و شاه میگو			
	حرام	بقیه حیوانات دریایی غیر از موارد بالا حرام‌اند			

احکام ذبح حیوانات

اگر حیوان حلال گوشت را (وحشی باشد یا اهلی) با شرایط شرعی که گفته می‌شود سر ببرند، بعد از جان دادن، گوشت آن، حلال و بدنش پاک است.

شرایط ذبح حیوان

- ۱- کسی که سر حیوان را می‌برد، مسلمان باشد.
 - ۲- هنگام سر بردن قسمت جلوی بدن حیوان رو به قبله باشد.
 - ۳- هنگام ذبح نام خدا را به زبان جاری کند. (گفتن بسم الله کافی است).
 - ۴- چهار رگ بزرگ گردن حیوان را از پایین برآمدگی زیر گلو به طور کامل ببرد.
 - ۵- حیوان بعد از سر بردن حرکتی نکند که معلوم شود زنده بوده است.
- تبصره: برای کشتن شتر باید آن را نحر کنند؛ یعنی کارد یا آهنی تیز را در گودی بین گردن و سینه فرو کنند. بنابراین، اگر قبل از نحر، شتر را مانند گوسفند سر ببرند گوشتش حرام و بدنش نجس است.^۱

تحقیق کنید

تخم ماهی‌ها و پرندگان حلال اند یا حرام؟

شیر حیوانات وحشی حلال اند یا حرام؟

عقل، کرامت انسان

خداوند متعال برای هر انسان یک پیامبر باطنی به نام عقل آفریده و برای آن ارزش و احترام فوق‌العاده‌ای قرار داده است. بدیهی است هر چیزی که باعث از بین رفتن عقل آدمی شود، یا آن را خفیف و سبک گرداند، از نظر شرع مقدس اسلام ممنوع و حرام است. برخی خوردنی‌ها یا نوشیدنی‌ها باعث زوال عقل آدمی شده و او را در حدّ یک حیوان تنزل می‌دهد.

مصرف مشروبات الکلی، مواد مخدر، قرص‌های روان گردان، و امثال آن به دلیل ضرر و زیان‌های فراوانی که به جسم و روح انسان وارد نموده و مهم‌تر از آن عقل انسان را مخدوش می‌سازد از نظر اسلام جایز نیست.

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱۲، مسئله ۲۵۹۴.

در بین خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های حرام، بدتر و خبیث‌تر از شراب وجود ندارد که علاوه بر ظاهر جسم، باطن روح و حتی نسل انسان را آلوده می‌سازد.

استفتائات

سؤال: خرید و فروش و مصرف مشروبات الکلی، مواد مخدر، قرص‌های اکستازی و روان‌گردان که موجب خروج افراد از تعادل روانی شده و خسارات اخلاقی و اجتماعی به بار می‌آورد چگونه است؟

نظر همه مراجع: جایز نیست و حرام است و معامله آن هم باطل است، و از کارهایی که موجب فساد عقل و اعمال خلاف می‌شود، باید اجتناب و از هر نوع مساعدتی با آنان و از خرید و فروش مواد مربوطه باید پرهیز شود.^۱

آداب خوردن و آشامیدن

کیفیت خوردن و آشامیدن انسان با حیوانات تفاوت فراوانی دارد. به‌عنوان مثال، حیوانات دهان خود را هنگام خوردن و آشامیدن به سوی غذا و آب می‌برند، در حالی که انسان غذا و آب را به سوی دهان خود می‌آورد. از آنجا که احکام اسلام کرامت و حرمت فراوانی برای انسان قائل شده است، برای خوردن و آشامیدن او نیز آداب و احکام خاصی وضع نموده است که در سلامت جسم و روح و دستگاه گوارش انسان بسیار مؤثر است.

تحقیق کنید

عمل نمودن به احکام اسلام در خوردن و آشامیدن چه ثمراتی را به دنبال خواهد داشت؟

۱- مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۵، ص ۱۷۵.

برای مطالعه

از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده است :

یکی از پادشاهان بنی اسرائیل، مردی را مجبور کرد که به انتخاب خود یکی از چهار عمل زشت، شراب خواری، قتل، زنا یا خوردن گوشت خوک را مرتکب شود و گرنه او را خواهد کشت. آن مرد [به خیال خود آسان‌ترین گناه یعنی] شراب را برگزید، اما با خوردن شراب چون مست شد و عقل خود را از دست داد، بقیه گناهان را یک به یک انجام داد.^۱

اعتدال در خوردن و آشامیدن

نزد ادیان و مذاهب غیرالهی نوعی افراط و تفریط در خوردن‌ها وجود دارد. پیروان برخی مکاتب از مصرف هر نوع گوشت دوری می‌کنند و برخی دیگر مصرف هر نوع گوشت و غذایی را مجاز می‌دانند؛ مانند: گوشت سگ، گربه، خوک، کرم، سوسک و...، اما در دستورات حیات بخش دین مبین اسلام نوعی اعتدال وجود دارد و مصرف هر نوع خوراکی جایز نیست.

همچنین پرخوری از نظر اسلام بسیار مذموم و ناپسند است و اثرات نامطلوبی را به دنبال دارد که در روایات به آنها اشاره شده است؛ مانند: هجوم انواع بیماری‌ها به بدن، پریشان‌خوایی و پرخوابی، سنگ دلی و قساوت. به قول سعدی شیرازی:

نه چندان بخور کز دهانت برآید * * * * * نه چندان کز ضعف جانت برآید

۱- الغدیر، ج ۶، ص ۲۵۷.

بیندیشیم و پاسخ دهیم

۱- هدف از خوردن و آشامیدن بر اساس دیدگاه اسلام و دیگر مکاتب و ادیان

چیست؟

۲- کدام یک از حیوانات زیر حلال گوشت می‌باشند؟ کدام مکروه و کدام حرام‌اند؟

بلبل، کلاغ، طوطی، خرچنگ، خرگوش، الاغ، قرقاول، گوزن، جوجه تیغی، جغد،

گورخر، میگو، شاه میگو، اسب، پرستو

۳- استعمال دخانیات چه حکمی دارد؟

۴- با مراجعه به رساله توضیح المسائل (احکام خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها) مشخص

کنید خوردن چه قسمت‌هایی از بدن حیوان حلال گوشت، حرام است؟

۵- با توجه به آنکه شرط صحت ذبح حیوان مسلمان بودن ذابح است، حکم گوشت‌هایی

که از کشورهای غیر مسلمان وارد بازار مسلمانان می‌شود چیست؟

گناهان کبیره رابطه احکام و اخلاق

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ مَا بَطَّنَ وَ الْإِثْمَ وَ الْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَ أَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَ أَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

ای پیامبر، بگو پروردگرم اعمال زشت و بد را، چه در نهمان و چه آشکارا، حرام نموده و نیز هر نوع گناه و تجاوز و ستم به ناحق و اینکه چیزی را شریک او قرار دهید که خداوند متعال برحقانیت آن دلیلی نازل نفرمود و اینکه اموری را از روی نادانی و جهالت به خدا نسبت دهید.

همان‌طور که در درس اول خواندیم، تعالیم آسمانی اسلام ناب، از سه بخش اعتقادات صحیح، احکام عملی و اخلاق فاضله تشکیل می‌شود. عقاید، بُعد فکری و نظری، احکام، جنبه عملی و اخلاق، در بُعد صفات و افعال یک مسلمان نمود پیدا می‌کند.

اگر اخلاق را به یک درخت زیبا تشبیه کنیم، صفات اخلاقی، ریشه آن درخت و اعمال و افعال اخلاقی، شاخ و برگ آن درخت می‌باشند. اگر ریشه‌های این درخت از صفات حمیده و پسندیده مانند: عدالت، حیا و عفت، عفو و بخشش و... شکل گرفته باشند و با آب حیات تقوا آبیاری شده باشند، شاخ و برگ آن درخت زیبا نیز در اعمال صالح تجلی خواهند یافت، اما خدای ناکرده اگر ریشه‌های این درخت از صفات مذموم و ناپسند مانند: شهوت و غضب، ظلم و ستم، بخل و حسد شکل گرفته باشند و با آب لجن آلود گناه و معصیت آبیاری شده باشند شاخ و برگ آن درخت خبیث و آلوده در اعمال غیر صالح نمود می‌یابد.

اخلاق در آیینۀ احکام

صفات ناپسند تا زمانی که در وجود انسان هستند و بر طبق آن، عملی در خارج صورت نگیرد از جانب خداوند متعال مورد مؤاخذه قرار نمی‌گیرد. به‌عنوان مثال، حسد، سوء ظن، خطور گناه در ذهن از صفات ناپسندی است که در وجود برخی انسان‌ها ریشه دوانیده و باید تلاش کنند ریشه آن را در وجود خود خشک نمایند؛ زیرا اگر این صفات ریشه کن و قطع نشوند چه بسا نمود خارجی پیدا کرده و شاخ و برگ گناهان دیگر را در اعمال انسان آشکار سازند که البته در این هنگام، این صفات از دایرۀ علم اخلاق خارج شده و به حریم علم فقه و احکام وارد می‌شوند و به تناسب ظهور و بروز این صفات در خارج، مؤاخذه صورت خواهد گرفت.^۱

بنابراین، گناهی مانند حسد تا زمانی که در قلب انسان است تنها حرمت اخلاقی دارد و هنگامی که در عمل ظاهر شد حرمت فقهی پیدا می‌کند.

تحقیق کنید

اگر صفات ناپسند درونی حسد و سوء ظن نمود بیرونی پیدا کنند ممکن است تبدیل به چه گناهانی شوند؟

گناهان کبیره

هر گناهی از آن جهت که نافرمانی خداوند کبیر و متعال است، گناهی بزرگ شمرده می‌شود، اما در اصطلاح روایات به گناهانی که خداوند متعال وعده عذاب و آتش دوزخ را به کسانی که آن گناه را مرتکب شوند داده است، گناه کبیره گفته می‌شود. اصرار و مداومت بر گناهان کوچک (مانند استفاده مردان از زیورآلات طلا)، آشکار نمودن گناه، خوشحالی بر انجام گناه، سبک شمردن و کوچک دانستن گناه، همگی در زمرۀ گناهان کبیره به حساب می‌آید.^۲ یک انسان مؤمن همواره باید تلاش کند که از تمامی گناهان، صغیره یا کبیره دور بماند و از خداوند متعال برای دوری از گناهان در خواست کمک و یاری نماید.

۱- توضیح المسائل آیت‌الله مظاهری، ص ۴۳۴.

۲- گناهان کبیره، شهید دستغیب، ج ۲، ص ۲۷۳.

برخی از گناهان بزرگ که در آیات قرآن و روایات اهل بیت علیهم السلام به آن اشاره شده است، عبارت‌اند از:

- ۱- شرک به خداوند متعال
- ۲- ناامیدی از رحمت خدا
- ۳- قتل و آدم‌کشی
- ۴- عاق والدین
- ۵- قطع ارتباط با خویشان
- ۶- خوردن مال یتیم
- ۷- زنا
- ۸- لواط
- ۹- قمار
- ۱۰- شراب‌خواری
- ۱۱- رباخواری
- ۱۲- غنا و آواز خوانی
- ۱۳- دروغ، سوگند دروغ، شهادت دروغ
- ۱۴- خیانت در امانت
- ۱۵- اسراف
- ۱۶- تکبر
- ۱۷- سحر و جادوگری
- ۱۸- خوردن مردار، خون و گوشت خوک
- ۱۹- ترک عمدی نماز
- ۲۰- پرداخت نکردن زکات
- ۲۱- سبک شمردن حج خانه خدا
- ۲۲- اصرار بر ترک واجبات
- ۲۳- اصرار بر گناه
- ۲۴- غیبت و سخن چینی
- ۲۵- ریختن آب روی مؤمن

۲۶- حسادت

۲۷- احتکار

۲۸- استمنا

۲۹- بدعت

۳۰- حکم ناحق دادن

۳۱- کفران نعمت

۳۲- تهمت

۳۳- اهانت به مقدسات

۳۴- اشاعه فحشا و منکرات

۳۵- خلف وعده (وعده دادن به کاری که قصد انجامش را ندارد).

دروغ: یکی از گناهان کبیره‌ای که در مذمت و زشتی آن، آیات و روایات فراوانی وارد شده، دروغ است. امام حسن عسگری علیه السلام می‌فرمایند: تمام زشتی‌ها و بدی‌ها در اتاقی جمع شده است و کلید آن دروغ است. (یعنی با گفتن دروغ تمام بدی‌ها رها و آزاد می‌شوند).^۱

۱- دروغ گفتن چه با صراحت باشد چه با اشاره، با لفظ باشد یا نوشتن، حرام است.

۲- اگر مصلحتی بزرگ در کار باشد که مفسده دروغ را بر طرف کند، دروغ گفتن جایز می‌شود؛ مانند جلوگیری از قتل یک انسان بی‌گناه.

۳- دروغ گفتن حرام است، اما راست گفتن واجب نیست. بنابراین، اگر از چیزی سؤال کنند که صلاح نیست بیان شود، می‌توان ساکت ماند و چیزی نگفت، خصوصاً اگر مفسده شخصی یا اجتماعی به دنبال داشته باشد.^۲

استفتائات

سؤال: اگر دانش‌آموز یا دانشجویی در امتحانات با تقلب نمره قبولی کسب کند و به مرحله بالاتر برود و از مزایای آن استفاده کند، حکم آن چیست؟

آیت الله خامنه‌ای و آیت الله تبریزی: تقلب، دروغ عملی و حرام است.

آیت الله بهجت: باید آن درسی که در آن تقلب کرده جبران کند.

۱- بحار الانوار، ج ۶۹، ص ۶۶۳.

۲- حریم‌های اخلاقی در آئینه احکام، ص ۴۳، فقه ۲، ص ۱۷۶.

آیت الله صافی گلپایگانی: تقلّب در هیچ امری جایز نیست.^۱

غیبت: غیبت یعنی بیان عیوب مخفی مؤمنان در غیاب آنان. خداوند متعال در قرآن غیبت را به

منزله خوردن گوشت برادر مرده دانسته است.^۲

۱- در غیبت فرقی نمی‌کند که غیبت با گفتار باشد یا کردار؛ مانند: اشاره یا نوشتن.

۲- همان طور که غیبت از گناهان کبیره و حرام است، شنیدن غیبت نیز حرام و از گناهان کبیره

است و اگر شنونده می‌تواند باید از کسی که غیبت او می‌شود، دفاع کند و اگر نمی‌تواند باید از مجلس

غیبت بیرون برود.

۳- کسی که نماز نمی‌خواند، ولی این گناه خود را آشکار نمی‌کند، غیبت او جایز نیست، گرچه

باید او را امر به معروف و نهی از منکر نمود.

تهمت: اگر عیبی را به کسی نسبت دهند که آن عیب را نداشته باشد، تهمت و حرام است و از

جمله گناهان کبیره به حساب می‌آید.

۱- نسبت عمل نامشروع به زنان و مردان پاکدامن علاوه بر آنکه تهمت و حرام است، حاکم

اسلامی می‌تواند فرد تهمت زنده را اگر نتواند اثبات کند، حدّ قذف (یعنی هشتاد ضربه شلاق) بزند.

۲- اگر کسی به فردی تهمت زده یا غیبت او را نموده و او مطلع شده، باید او را راضی کند

تا توبه او قبول شود و اگر مطلع نشده، علاوه بر دعا برای او، اگر قدرت دارد رفع تهمت کند و اگر

نمی‌تواند با تعریف از او به اندازه ممکن جبران خسارت نماید.^۳

سؤال: نقد و بررسی نامزدهای انتخاباتی غیبت است یا تهمت؟ و آگاه نمودن دیگران از عدم

قابلیت یک فرد برای نامزد شدن در انتخابات، چگونه باید انجام پذیرد؟

حضرت آیت الله بهجت: تهمت جایز نیست و ذکر واقعیاتی که در مسئولیت او مؤثر است

مانعی ندارد و غیر این موارد را نباید افشا کرد.

۱- مسائل جدید از دیدگاه مراجع تقلید، ج ۳، ص ۲۱۱.

۲- سوره حجرات، آیه ۱۲.

۳- استفتانات آیت الله بهجت، ج ۴، ص ۵۶۰.

تحقیق کنید

هر یک از دانش‌آموزان پیرامون یکی از گناهان کبیره زیر تحقیق نموده و نتیجه تحقیقات خود را در کلاس درس مطرح نماید.

ناامیدی از رحمت خدا، عاق والدین، قطع رحم، سبک شمردن نماز و ترک آن، شرابخواری، غنا و آوازخوانی، رباخواری

برای مطالعه

لشکر عقل، لشکر جهل

عقل، نیرویی درونی است که انسان را به فضائل و کارهای نیک تشویق می‌کند و جهل، همان شیطان درونی یا نیرویی است که انسان را به کار زشت و بدی و گناه و معصیت و سوسه می‌کند، هر یک از عقل و جهل لشکریانی دارند که در برابر هم صف کشیده‌اند و نفس انسانی همواره میدان معرکه و جدال و کارزار بین این دو لشکر است. امام صادق علیه السلام در روایتی زیبا به معرفی لشکریان عقل و جهل پرداخته‌اند که برای هر یک از عقل و جهل، هفتاد و پنج مصداق بر شمردند و در ادامه فرمودند: لشکریان عقل جز در پیامبران و جانشینان آنان و مؤمنان واقعی کامل نمی‌شود و محبتان ما اهل بیت علیهم السلام برخی از لشکریان عقل را دارند و به تدریج صاحب همه آنها می‌شوند تا آنجا که بر لشکریان جهل پیروز شده و همه آنها را از بین می‌برند و این سعادت جز با شناخت عقل و لشکریانش و دوری از جهل و لشکریانش به دست نخواهد آمد که خداوند توفیق آن را به ما عنایت فرماید.^۱ و اما معرفی برخی از لشکریان عقل و در مقابل آنان جهل و لشکریان او:

۱- اصول کافی، ج ۱، ص ۲۴.

لشکریان عقل	لشکریان جهل	لشکریان عقل	لشکریان جهل	لشکریان عقل	لشکریان جهل
نیکی	بدی	ایمان	کفر	تصدیق حق	انکار حق
امید به خدا	نا امیدی به خدا	عدل و دادگری	ظلم و ستم	مهربانی	کینه توزی
فهم و دانش	نادانی	پاکدامنی	بی باکی و رسوایی	زهد پارسایی	دنیاپرستی
خوش اخلاقی	بدرفتاری	فروتنی و تواضع	خودپسندی	آرامش	شتاب زدگی
سکوت	برگویی	صبر و شکیبایی	بی تابی	چشم پوشی از خطا	انتقام
دوستی و محبت	تفر و انزجار	راستگویی	دروغ گویی	حق	باطل
امانت	خیانت	چالاکی	سستی	زیرکی	کودنی
نماز گزاردن	تباه کردن نماز	روزه گرفتن	روزه خواری	پاکیزگی	پلیدی
حیا و عفت	بی حیایی	سنگینی و وقار	سبکی و جلفی	اعتدال و میانه روی	فزون طلبی
خرمی و شادابی	کسالت و تنبلی	مراقبت و دقت	سهل انگاری	توبه	اصرار بر گناه
سخاوت	بخل	سعادت	شقاوت	دعا کردن	سرباز زدن از دعا
فرمانبری	نافرمانی	سخن نگه داشتن	سخن چینی	پیروی از حق	پیروی از هوس
انصاف	تعصب باطل	آسان گیری	سخت گیری	یک رویی	دغل کاری

بیندیشیم و پاسخ دهیم

- ۱- درباره درخت فضائل (شجره طیبه) و درخت رذایل (شجره خبیثه) در قرآن (سوره ابراهیم، آیات ۲۴ تا ۲۷) تحقیق و مطالعه کنید و در کلاس درس مطرح نمایید.
 - ۲- چرا اصرار بر گناه صغیره، در حکم گناه کبیره است؟
 - ۳- مصادیقی از گناهان صغیره را نام ببرید.
 - ۴- توبه نمودن از غیبت یا تهمت چگونه است؟
 - ۵- برخی از لشکریان عقل و ضد آن لشکریان جهل را حفظ کرده و با دیگر دانش آموزان پیرامون آن بحث کنید.
-

